

Ачкасова Марина Андріївна, курсант факультету техногенно-екологічної безпеки, 2 курс, група ОП-15-521

Науковий керівник: **Шароватова Олена Павлівна**,
доцент кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

ГЕНЕЗИС ТА ГЕНДЕР ЯК ФАКТОРИ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ

Виробничий травматизм називають «хворобою ХХ століття». За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, смертність від нещасних випадків на виробництві в наш час посідає 3-є місце після серцево-судинних і онкологічних захворювань. Важливо, що ця «хвороба» вражає переважно молодих працездатних людей. Страждання і смерть, які приносить людям виробничий травматизм, - це певною мірою породження людських рук, похибки технічного прогресу. Щоб вилікувати суспільство від цієї небезпечної «хвороби», очевидно, слід прямувати тим же шляхом, що й медицина, яка здолала багато хвороб, що вважалися невиліковними. Вилікувати конкретну людину - значить знову повернути їй здоров'я. Вилікувати від хвороби суспільство - значить створити такі умови, при яких захворювання практично неможливе. Подібне позбавлення від хвороб називають профілактикою. Це - найважливіший принцип медицини. Профілактика виробничого травматизму - єдиний ефективний метод боротьби з ним.

Вивчення фактів травмування із застосуванням методу статистичного аналізу привело науковців [2] до висновку, що наявний розподіл нещасних випадків базується на індивідуальній схильності до них. Важливим є те, що в дослідженнях, зазвичай, враховувалися всі травми незалежно від тяжкості, тобто в розрахунок брались і мікротравми (незначні порізи, удари), які складають більшість.

Відомо, що основним методом охорони праці є застосування такої системи безпеки, яка повинна вирішувати три основні завдання: 1) створення техніки, при роботі з якою виключається небезпека для людини; 2) розробка спеціальних засобів захисту людини від небезпеки у процесі праці; 3) організація умов для безпечної роботи, в тому числі навчання людей.

Хоча безпека праці основну увагу спрямовує на матеріальний фактор праці, за даними міжнародної статистики, головним винуватцем нещасних випадків найчастіше є працююча людина, а не техніка. Саме людина з тих чи інших причин порушує запропонований системою

безпеки хід трудового процесу. Дослідники вказують, що вина людини може констатуватись у 60-90 % нещасних випадків.

Не спрацюванню інстинкту самозбереження та зростанню тяжкості травм, на думку фахівців [2], сприяють як об'єктивні, так і суб'єктивні причини, серед яких і генезис проблеми, і гендерні особливості.

По-перше, еволюційний розвиток людини відбувався в основному у сфері психіки, завдяки якій створювалися й удосконалювалися знаряддя праці. Розширювався діапазон впливів людини на навколишній світ і відповідні реакції зовнішнього світу. З розвитком техніки небезпека зростає швидше, ніж удосконалювались психофізіологічні особливості людини, і часом людина виявилась нездатною протидіяти небезпекам.

По-друге, зростає ціна помилки. Іноді людина просто не здатна передбачати можливі наслідки своїх дій. Неточний рух ремісника свого часу міг призвести до порізу або забиття. Сьогодні неточний рух пілота або оператора складної енергосистеми матиме надзвичайні наслідки. Відтак, сучасні технічні засоби значно знижують ймовірність помилки, але при цьому підвищується її ціна.

По-третє, зростанню травматизму сприяла адаптація людини до небезпеки. Користуючись благами техніки, людина звикає до її особливостей, забуває про можливу небезпеку. Іноді вона навмисно, заради сьогочасної вигоди, нехтує безпекою і не виконує необхідних правил. Адже нещасний випадок - випадок для кожної окремої людини. Закономірність таких «випадків» стає очевидною лише при аналізі виробничого травматизму в цілому.

Отже, так чи інакше, але винуватцем травми часто виявляється саме людина незалежно від того, стала жертвою вона сама чи хтось інший [2].

Щодо гендерної складової [1], у суспільстві доволі поширене переконання, що жінки гірше, ніж чоловіки, працюють з технікою і частіше створюють аварійні ситуації. Однак статистика доводить, що жертвами нещасних випадків найчастіше стають чоловіки. Згідно досліджень, понад 75 % всіх травмованих на виробництві становлять чоловіки, відповідно жінки – менше 25 %.

Для пояснення відмінностей в частоті травмування та кількості подібних випадків використовують такі гіпотези:

- жінки працюють переважно в тих галузях економіки, де ризик нещасних випадків відносно невеликий (освіта, торгівля і т.п.);
- жінки у процесі діяльності рідше створюють небезпечні ситуації.

Дійсно, в промисловості зайняті переважно чоловіки, тому і рівень травматизму серед жінок, зайнятих у промисловості, нижчий, ніж серед чоловіків. З іншого боку, в сільському господарстві частки представників обох статей приблизно однакові, а кількість нещасних

випадків серед жінок майже у 3,5 рази менша. У сфері освіти, торгівлі і громадського харчування працюють переважно жінки, в той час як кількість травмованих жінок і чоловіків у цих галузях економіки приблизно однакова.

Крім того, відмінності в частоті виробничого травматизму у чоловіків і жінок спостерігаються не тільки за абсолютними, але і за відносними показниками. Так, за даними статистики [1], у промисловості на 100 тис. працюючих жінок зафіксовано 248 нещасних випадків, на 100 тис. чоловіків - 735 (у 3,0 рази більше), у сільському господарстві - відповідно 628 і 1128 (у 1,8 разів), на будівництві - 220 і 619 (у 2,8 рази). Загалом на 100 тис. працюючих чоловіків припадає 720 випадків травматизму, тоді як на 100 тис. працюючих жінок - 272 (у 2,6 рази менше).

Таким чином, гендерні відмінності у рівні травматизму неможна пояснити тільки тим, що жінки задіяні на менш небезпечних роботах. З ними рідше стаються нещасні випадки, тому що вони більш точно виконують вимоги безпеки праці, більш обережні й уважні, у той час як чоловіки часто отримують травми через переоцінку своїх можливостей.

Також практично доведено, що чоловіки і жінки по-різному ставляться до правил безпеки праці і зокрема до застосування засобів захисту. Так, 81,0 % жінок вказують на наявність високої мотивації до використання засобів захисту, в той час як серед чоловіків цей показник набагато нижчий - 54,8%. Таким чином, очевидно, що жінки виявляють більшу обережність у роботі і рідше порушують правила охорони праці.

Гендерні відмінності в мотивації використання засобів захисту не пояснюються тим, що жінки вище оцінюють їх ефективність. Тільки 4,6% жінок впевнені, що засоби захисту дозволяють цілком уникнути ризику отримання травми (у чоловіків цей показник 6,3%). Більшість працюючих вважають, що засоби захисту лише частково знижують ризик нещасних випадків (50 % жінок і 81,3 % чоловіків). Песимістично ставляться до ефективності засобів захисту 4,6 % жінок і 3,1 % чоловіків.

Загалом така ситуація виявляється доволі сприятливою, оскільки, позитивно оцінюючи значення засобів захисту, робочі усвідомлюють, що тільки технічними заходами неможна цілком забезпечити безпеку трудової діяльності, тому що багато залежить і від їхніх власних дій.

Слід зауважити, що серед постраждалих від нещасних випадків зі смертельними наслідками також переважають чоловіки: щорічно від нещасних випадків на виробництві гине у 13,5 разів більше чоловіків, ніж жінок. Однією з причин таких відмінностей вважається більша схильність чоловіків до зловживання алкоголем. Так, якщо серед всіх

нещасних випадків частка травм, отриманих у стані сп'яніння, складає 3 %, то серед нещасних випадків зі смертельними наслідками - 33,2 % (в 11 разів більше).

Таким чином, в нормальних умовах жінки працюють надійніше і безпечніше, ніж чоловіки, тому і частота травматизму у них нижча. Проте, у проблемних ситуаціях жінки виявляють більшу консервативність у виборі рішення, а також демонструють більш низькі результати у вирішенні завдань, що потребують зміни звичного способу дій. Саме тому у надзвичайних ситуаціях і екстремальних умовах чоловіки працюють більш надійно порівняно із жінками.

Відтак можна зробити висновок, що жінки рідше створюють небезпечні ситуації, а чоловіки у небезпечних ситуаціях ефективніше уникають нещасних випадків [1].

Наприкінці важливо зауважити, що безпека особистості залежить від її здатності до саморегуляції. Чинниками, або рівнями, що зумовлюють можливості саморегуляції, є: біологічні властивості людини, які проявляються у несвідомій регуляції; індивідуальні особливості психічного відображення і психічних функцій людини; досвід, навички, знання, а також уміння вирішувати різні завдання безпечно; спрямованість людини - її мотиви, інтереси, установки і т.п.

Останні два чинники формуються у процесі навчання і виховання. Їх дія посилюється в міру зростання професійного і життєвого досвіду. Чималу роль відіграють і креативні здібності людини, що дозволяють їй використовувати нові методи безпечного виконання завдань в найрізноманітніших і несподіваних ситуаціях. Нещасний випадок може відбутися не тільки через відсутність досвіду, але і з необережності - як результат невикористання наявних можливостей внаслідок недооцінки складності завдань і переоцінки своїх якостей. Для безпеки трудової діяльності і безпеки загалом провідне значення має вміння людини подолати небезпечну ситуацію з мінімальними втратами. А такий навик формується протягом усього життя [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Борбот А.Ю. Гендерные аспекты безопасности трудовой деятельности / А.Ю. Борбот // Материалы Международной научно-практической конференции студентов и аспирантов «Психология XXI века», Санкт-Петербургский государственный университет, 2003.
2. Практическая психология: Учебник / Под ред. д-ра психол. наук, проф., акад. БПА М.К. Тутушкиной, 4-е изд., перераб., доп. - С-Пб.: «Дидактика Плюс», 2001.
3. Психологическая безопасность: Учебное пособие / В.П. Соломин, О.В. Шатровой, Л.А. Михайлов, Т.В. Маликова. – 2008.